

Ramazan ve Çocuk ¹

1. Konunun Planı

- A. Ramazan Kavramı
- B. İslam'da Çocuk Kavramı
- C. Kur'an'ın Çocuğa Bakışı
- D. Hadislerde ve Sünnette Çocuk
- E. İslam'da Çocuk Eğitimi
  - İlahi Vecibeler
  - Aileye ait Görevler
  - Toplumsal Görevler
  - Ramazan Ayında Çocuk Eğitimi

2. Konunun Açılımı ve İşlenişi

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

"Onlar: "Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözümüzün aydınlığı olacak insanlar ihsan et ve bizi, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder yap" derler.²

Yüce dinimizin üzerinde durduğu en önemli konulardan biri de çocuk eğitimidir. Biliyoruz ki toplumun temeli aile, ailenin özü de çocuktur. Kur'an'ın ifadesiyle gözlerimizin nuru, kalplerimizin süruru olan çocuklarımız, Yüce Rabbimizin bizler için bir lütfudur. Peygamberimizin ifadesiyle de çocuk; "Cennet çiçeğidir", "Gönül Meyvesidir", "Berekettir", "Cennet kokusudur", "Dünyada nur, ahirette sürur" dur. Bütün nimetler gibi, onlar da Allah'ın bizlere birer emanetidir. Her şeyden önce bu emaneti sevgiyle filizlendirmemiz, şefkat ve merhametle büyütmemiz gerekir. Zira Efendimizin çocuklara yaklaşımı böyledir. O, kimi zaman çocukları içtenlikle kucaklamış ve öpmüş, kimi zaman da çocukların başlarını şefkatli elleriyle okşamıştır. Konumuzla alakalı asr-ı saadetten bir sahnede: Bir gün Efendimiz (s.a.s), Mescid-i Nebevi 'nin minberinde hutbe irat ediyordu. Ashâb, pür dikkat dinliyordu. Bu esnada Mescide iki küçük çocuk girdi ve sendeleyerek minbere doğru ilerledi. Bu iki minik yavru, Rahmet Elçisi'nin güzide torunları Hasan ve Hüseyin Efendilerimizdi. Peygamberimizin, torunlarına olan sevgi, şefkat, merhamet ve muhabbeti öylesine fazlaydı ki, onları görmezden gelememi. Ashâbın bakışları arasında minberinden indi. Torunlarını kucakladı. Ardından hutbesini tamamlamak üzere onlarla minbere çıktı ve sözlerine şöyle devam etti:

إِنَّمَا مَوَالِكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

"Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükâfat ise Allah'ın yanındadır." ³ buyururken ne kadar doğru söylemiş! *Şu iki yavrunun düşse kalka yürüyüşünü görünce dayanamadım ve sözümü keserek onları kucağıma aldım."*

¹ Bu vaaz projesi Erzurum Müftülüğü İl Vaizi / ADRB Koordinatörü Nuran BAYRAK tarafından hazırlanmıştır.

² Furkân Suresi- 74

Çocuklarına şefkat gösterenleri överken, onlardan sevgisini esirgeyenleri de uyarıyor.

Ebû Hüreyre (ra) anlatıyor:

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَبَّلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، وَعِنْدَهُ
الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ التَّمِيمِيُّ جَالِسًا،

“Resûlullah (sav) (torunu) Hasan b. Ali’yi öptü. O sırada yanında Akra" b. Hâbis et-Temîmî oturmaktaydı.

فَقَالَ الْأَقْرَعُ: إِنَّ لِي عَشْرَةَ مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا،

"Benim on çocuğum var. Fakat onlardan hiçbirini öpmedim", dedi.

فَتَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثُمَّ قَالَ: “مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ.”

Bunun üzerine Resûlullah (sav) ona baktı ve ardından şöyle buyurdu: “**Merhamet etmeyene merhamet edilmez!**”⁴

Ayet ve hadislerde belirtildiği gibi en kıymetli varlığımız olan, kanımızdan canımızdan yaratılan, ümidimiz, geleceğimiz olan çocuklarımızı en güzel şekilde terbiye etmek dini bir görevimizdir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s), bir hadisi şeriflerinde;

مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نَحْلِ أَفْضَلٍ مِنْ أَدَبٍ حَسَنِ

“Hiçbir anne baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha kıymetli bir bağışta bulunmamıştır.”⁵ buyurarak, çocuğun hem dünya hem de ahiret mutluluğuna gaye edinen terbiyeye dikkat çekmiştir.

Peygamberimiz (s.a.s) terbiyede çocuk psikolojisinin önemine; onun seviyesini anlamadan problemlerine gerçekçi çözüm bulunamayacağına dikkat çekmektedir. Efendimizin karşılaştığı bütün çocuklarla selamlaşması, onlarla şakalaşması, torunlarını ve diğer çocukları kucaklayıp öpmesi; onun prensiplerinden bazılarıdır. Peygamberimiz terbiyede hiçbir zaman şiddet ve cezalandırma yöntemini kullanmamış, çocuğun hatasını yüzüne vurmaya, onu küçük düşürücü, alay edici sözler sarf etmeyi ona beddua etmeyi yasaklamıştır. Anne ve baba, çocuk için tam bir örnek olmalıdır. Çocuğun yanında büyükler çok titiz davranmalı, konuşma ve hareketlerine son derece dikkat etmelidir. Hele konuşmaları ile hareketleri asla çelişmemelidir. Çocuk büyüdükçe evdeki büyüklerin birbirlerine saygı ve sevgi ile davrandıklarını görerek kendisi de aynı şeyi yapacaktır.

³ Teğâbun Suresi- 15

⁴ Buhârî, Edeb, 18; Müslim, Fedâil, 65

⁵ Tirmizî, Birr, 33; İbn Hanbel, IV, 77

Abdullah b. Amr anlatıyor:

دَعَتْنِي أُمِّي يَوْمًا وَرَسُولُ اللَّهِ قَاعِدٌ فِي بَيْتِنَا فَقَالَتْ: هَا تَعَالَ أُعْطِيكَ

“Ben küçüktüm, Peygamberimizin evimizde bulunduğu bir günde, annem beni: Gel sana bir şey vereceğim” diye çağırdı.

فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ وَمَا أَرَدْتِ تُعْطِيهِ

Peygamberimiz anneme: “Çocuğa ne vermek istedin?” diye sordu.

قَالَتْ أُعْطِيهِ تَمْرًا

Annem: “Hurma vereceğim.” dedi.

فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ أَمَا إِنَّكَ لَوْ لَمْ تُعْطِهِ شَيْئًا كُتِبَتْ عَلَيْكَ كَذْبَةٌ

Bunun üzerine Peygamberimiz: “Eğer (çocuğu aldatıp ona) bir şey vermeyeydin, sana bir yalan günahı yazılırdı.” buyurdu.⁶

Yukarıda sunulan Peygamberi ölçüler içerisinde, çocukların manevi eğitiminde, rahmet ve mağfiret ayı olan Ramazan ayından da İslam Dinini öğrenme adına teorilerin pratiğe dönüştüğü, gönül dünyalarında iftar, sahur, teravih... gibi birçok ibadeti uygulamalı olarak gözlemlediği, içselleştirdiği tarif edilemez manevi duygularla bulunduğu bu rahmet ayında biz ebeveynler peygamberimizin rehberliğinde bu fırsat ayını değerlendirmeliyiz. Çocuk yaptığının iyi veya kötü olduğunu, faydalı veya zararlı olduğunu bilecek yaşa (6-7 yaş) geldiğinde, erkek çocukları babası, kız çocukları da annesi yanına alarak çocuğun kendisi ile namaz kılmasına yardımcı olmalıdır.

Ramazan ayını çocuklar için öğretici ve unutulmaz kılmak adına bu ayı her duyu organına hitap ederek şekillendirmemiz mümkündür. Böylelikle ramazan ayına dair kalıcı anıların oluşmasını elde edebiliriz. Bunun için çocuklar bu ayı tüm duyu organları ile yani görerek, işiterek, dokunarak, tadarak ve koku alarak deneyimlemeliler. Görme duyusu için evin içinde bir ramazan köşesi oluşturabiliriz. Böylelikle ramazan ayını görseller yoluyla çocuklar için somutlaştırmış oluruz. Dinî içerikli kitaplar ile bir ramazan kütüphanesi kurabiliriz. Çocukların işitme duyusuna da her şeye inanç perspektifinden bakarak ve çocuklara uygun bir dilde anlatabiliriz. Biz anlattıkça çocuklar bağlantı kurabilir, şükrün ne olduğunu öğrenebilirler. Çocuklara ilahiler dinletebilir ve Kur’an’a kulak verebilirler. Dokunma duyusuna hitap ederken de en az bir vakit namazı birlikte kılmaya özen gösterelim. Çocukları, özel küçük seccadeler yardımıyla namaz kılmaya teşvik edelim ve daha öncesinde namazın önemini açıklayalım. Namazın şekli veya kıyafet gibi meselelerde de çocuğu fazla zorlamayalım. İftar hazırlıklarına da çocuklarımızı dâhil edelim. Paylaşmayı öğretmek için de ramazan kumbarası evimizde hazırlayabiliriz. Tatmak denilince ilk akla iftar yemekleri geliyor. “Ramazan’a özgü” yemekleri soframızda bulundurabilir, hurma veya su ile oruç açarak bunun bir sünnet olduğunu açıklayabiliriz. Tabii yemekten önce veya sonra ya da yatmadan önce çocuklarla beraber dua da edebiliriz. Çocuklara bu kurduğumuz ramazan kütüphanesindeki kitaplardan

⁶ Ebû Dâvûd, Edeb, 80

okutturabilir ve yukarıda bahsettiğimiz aktivitelerde öğrendiklerini de anlattırabiliriz. Koklama duyumuzu küçümsememeliyiz. Beynimiz ramazan pidesinin kokusu gibi aldığımız kokuları anılarımızla birleştirerek daha güçlü bir şekilde hafızamıza yerleştirir. Bu durum çocuklar için de geçerli. Evde ramazana özgü yemek kokuları, anılarında yer edinecektir. Yemek kokusunun dışında peygamberimizi hatırlatması hasebiyle gül kokusu da kullanabiliriz.

Çocuklarımız için teravih namazı için camilere onlarla gitmemizde bu rahmet ayının fırsatlarından biridir. Bırakalım, camilerde koşsunlar, camilere gönül huzuruyla gelsinler. Onları hoş görelim, zihin ve gönül dünyalarında güzel hatıralar bırakalım. Bizler, Mescidinde çocuklara karşı şefkati, merhameti bizlere öğreten, sırtındaki çocuk yere düşmesin diye secdesini uzatan bir Peygamberin ümmetiyiz. Çocuklarımızı sevgi ve şefkatle büyütmek, onların iyi bir eğitim almasını temin etmek ve onları yarınlar hazırlamak, anne-babalar olarak elbette görevimizdir. Bununla birlikte, göz aydınlığımız yavrularımıza bırakacağımız en değerli miras, onların yüce dinimiz İslam'ı doğru bir şekilde öğrenmelerini ve iyi birer Müslüman olarak yetişmelerini sağlamaktır. Onlara Rabbimizi, Peygamberimizi, Kitabımızı tanıtmaktır. Bilhassa içinde bulunduğumuz rahmet, mağfiret ve bereket ayı Ramazan, bunun için güzel bir fırsattır. Ramazan, çocukları camiye, cemaate, ibadete alıştıırır. Bu kutlu ayda huşu ile kılınan namazlar, teravihler, yapılan zikirler, hep birlikte getirilen tekbirler, salavâtlar ve âminler, çocukların gönül dünyalarında silinmez hatıralar bırakır.

Bu sonuç hem çocuk ve ham de anne- baba için büyük bir manevi kazanımdır. Yüce Allah (c.c.), çocuğun madden ve manen korunma görevini anne babaya vermiştir. Nitekim Tahrim suresinin 6. Ayetinde;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

“Ey iman edenler, kendinizi ve ehlinizi (aile efradınızı) yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun” ⁷ buyrulmaktadır. Demek ki, aile reisi, aile fertlerinin iyi bir Müslüman olmalarından, İslam'ı yaşamalarından ve ahirete hazırlıklı olmalarından da sorumludur.

Terbiye Çocuğun iyi yetenek (kabiliyet, istidat) ve eğilimlerini geliştirme ve kötülerini silme işine denmektedir. Terbiye, sistemli olarak çocuğu etkileme ve iyi alışkanlıklar vermekle mümkündür. Etkileme ve iyi alışkanlıkların verilmesine ne kadar erken başlanırsa sonuç o kadar mükemmel olur.⁸ Bu nedenle ramazan terbiye eğitimi için kaçırmamamız gereken fırsat ayıdır. Ayrıca bu güzel ayda ebeveynler olarak bu uygulamalı manevi eğitimi çocuklarımıza verebilmeyi başarısak sevap olarak bizlerinde manevi kazançları çoğalacak ve evlatlarımız sadaka-i cariyeye olarak amel defterlerimizi süsleyecekler Allah'ın izniyle...

إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُوهُ

⁷ Tahrim Suresi- 6

⁸ Gülsen Atli, Aile ve Çocuk Eğitimi Üzerine Sohbetler, s.34

"İnsanoğlu öldüğü zaman amel defteri kapanır. Ancak üç kimsenin (sevap defteri) kapanmaz. Sadaka-i cariye (cami, medrese, çeşme gibi kalıcı hayır eseri) bırakanlar. Hayırlı, faydalı ilim bırakanlar (dinî bir eser yazan veya ilmî icat ve keşif yapanlar). Anne ve babasına hayır dua eden (salih ve hayırlı) bir çocuk bırakan." ⁹

3. Konunun Özet Sunumu

Konumuzu özetleyecek olursak, anne- babaların evlatlarını iyi yetiştirmelerinde, onların bilhassa namaz ve oruç ibadetlerine alıştırmalarında, bu mübarek Ramazan ayının feyiz ve bereketinden faydalanmaları, iftarla, sahurla, teravihle, mukabelelerle aile ile paylaşılan sıcacık birliktelik zamanları çocukların ruh dünyasında çok güzel etkiler bırakır. Göz aydınlığı olan çocuklarımızın dünya hayatında da başarılı olması için onları her zaman takip ve kontrol etmeliyiz. İslam dünyasında anne- babaların çocuklarını, diğer medeni milletlerin gençleri ile her alanda mücadele edebilecek ve onlara üstün gelecek bilgi ve becerilerle, milli ve manevi değerlerine bağlı, ibadetli, yaratıcıyla, aile fertleriyle, akrabalarıyla, komşularıyla ve toplumun tüm bireyleriyle barışık gençler olarak yetiştirmeye gerekli özeni göstermeleri gerekmektedir. Özellikle; dinine, devletine, milletine, memleketine ve tüm insanlığa faydalı evlatlar yetiştirmek için üzerimize düşen görevlerimizi yerine getirmek, bize mutluluk, memleketimize güven vereceği gibi; öldükten sonra da ardımızda hayırlı bir evlat bırakmanın sevincini ahiret hayatında bize yaşatacağını unutmayalım.

4. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Ayetler

- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

"Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan (zikretmekten) alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar ziyana uğrayanlardandır." ¹⁰

- وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

"Onlar: "Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözümüzün aydınlığı olacak insanlar ihsan et ve bizi, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder yap" derler. ¹¹

- هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ

"Orada Zekeriya, Rabbine dua etti: "Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin, dedi." ¹²

⁹ Müslim Vasiyye 14; Tirmizi Ahkam,36

¹⁰ Münâfikûn Suresi- 9

¹¹ Furkân Suresi- 74

¹² Âl-i İmrân Suresi- 38

• رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءَ

"Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri, namazı devamlı kılanlardan eyle. Ey Rabbimiz! Duamı kabul et!"¹³

5. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Hadisler

• كُتِبَ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، إِلَّا مِمَّا رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا

“Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek, ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın, kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur.”¹⁴

• مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ، أَوْ يُمَجِّسَانِهِ، كَمَا تُنْتَجِحُ الْبَهِيمَةُ بِهَيْمَةٍ جَمْعَاءَ، هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ

“Her doğurulan çocuk, fitrat üzere doğurulur. Sonra anası ile babası onu Yahudi veya Hristiyan veya Mecusi yaparlar. Hayvan yavrusunun eksiksiz tam bir hayvan yavrusu sıfatında doğurulması gibi. Sen o hayvan yavrusu içinde kulağı, dudağı, burnu, ayağı kesik olanını hiç görür müsün?”¹⁵

• إِنَّكُمْ تُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَسْمَائِكُمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِكُمْ فَأَحْسِنُوا أَسْمَاءَكُمْ

“Muhakkak ki siz kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız. O hâlde (çocuklarınıza) güzel isimler koyun.”¹⁶

• أَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسِنُوا أَدَبَهُمْ

“Çocuklarınıza hoş muamelede bulunun ve onları güzel terbiye edin.”¹⁷

• مُرُوا الصَّبِيَّ بِالصَّلَاةِ إِذَا بَلَغَ سَبْعَ سِنِينَ

“Çocuklarınıza yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmalarını emredin.”¹⁸

¹³ İbrâhîm Suresi- 40

¹⁴ Buhârî, Cum'a, 11

¹⁵ Buhârî, Cenâiz, 92

¹⁶ Buhârî, el-Edebü'l-müfred, 286.

¹⁷ İbn Mâce, Edeb, 3

¹⁸ Ebu Davud, Salat, 25, Tirmizi, Menakıb, 182.